

ca Jovanović, poznejši poslanik v Londonu. Z njim se je dr. Županič večkrat sestajal in mu dajal podatke o Slovencih. Tak njegov elaborat so potem prevedli v francoščino in angleščino ter ga dajali poslanikom in drugim diplomatskim uradnikom, ki so odhajali v Pariz in London ter v Ameriko. Seveda so dr. Županiču pomagali tudi srbski novinarji in drugi kulturni delavci, zlasti direktor takratnih »Novosti« Savčić in menih Kaleniškega samostana Milan Mitić, ki je spisal celo serijo člankov o Slovencih.

Skupnemu naporu in delu dr. Županića in novih prijateljev našega osvobojenja gre zahvala, da je naposled Nikola Pašić spoznal pomen Slovencev za bodočo Jugoslavijo in nas sprejel v vladno deklaracijo.

Izjava srbske vlade dne 7. decembra 1914, je začrtala politiki Srbije novo smer. Samo na tej osnovi se je mogel pozneje ustanoviti »Jugoslovenski odbor v Londonu«, ki je s podporo srbske vlade intenzivno deloval za osvobojenje in ujedinjenje vseh Jugoslovenov od Soče do Vardarja, od Jadrana do Dunava.

Za nas Slovence je bila deklaracija srbske vlade pred dvajsetimi leti eden največjih dogodkov v vsej naši zgodovini. Nakazala je pot v bodočnost, izpremenila upe in sanjarije naših najboljših mož v vojni program ene izmed vojskujočih se držav. Čeprav je Srbija izvršila ta zgodovinski program s pomočjo svojih močnih zaveznikov, je vendar bila moralna sila njene izjave pred dvajsetimi leti ogromna zlasti za Slovence, ki so bili v antantnih deželah neznani. Mejniki habsburškega cesarstva so se globoko potresli in nad našo zgodovinsko usodo je posinila zarja svobode.«

Za ta jubilej niške deklaracije se je zanimala širša javnost spominjajoč se dr. Županića, bivšega člana »Jugoslo-

venskega odbora v Londonu«. Tako ga je n. pr. občina Gradac v Beli Krajini izbrala dne 9. XII. 1934 za svojega častnega občana. »Jutro« (od 14. XII. 1934) poroča o tem: »Dr. Niko Županić — častni občan občine Gradac. V proslavo 20 letnice niške deklaracije je imel odbor občine Gradac v Beli Krajini v stari šoli v Podzemlju slavnostno sejo, na kateri je izvolil svojega rojaka, bivšega ministra dr. Niko Županića, ravnatelja etnografskega muzeja v Ljubljani, kot prvobornika za osvobojenje in ujedinjenje Slovencev s Srbi in Hrvati za svojega častnega občana. V šolski učilnici, kjer je dr. Županić prejemal prve nauke, je predsednik občine g. Peter Pezdirc razložil občinskim odbornikom veliki pomen niške deklaracije in zasluge dr. N. Županića. Na predlog gosp. župana je nato občinski odbor soglasno izvolil g. dr. N. Županića za častnega občana občine Gradac v Beli Krajini, da s tem dokumentira svoje priznanje in hvaležnost možu, nesebičnemu propagatorju jugoslovenstva v najtežjih zgodovinskih časih.«

Jože Rus, Kralji dinastije Svevladičev — najstarejši skupni vladarji Hrvatov in Srbov 454—614; 8°, str. 207, Univerzitetna tiskarna J. Blasnika nasl., Ljubljana 1931.

Naslovi pisanih del povedo njihovo vsebino na najkrajši način in kakor v našem primeru napoveduje avtor, bi imela biti dinastija Svevladičev najstarejša dinastija Hrvatov in Srbov v dobi 454—614 po Kr. S tem se napoveduje novost, naravnost senzacionalno odkritje na polju jugoslovenske zgodovine, ki v veliko draži radovednost strokovnjaka in povprečnega intelektualca. Določitev časa vladanja te do sedaj nepoznane dinastije na leta natančno pa stopnjuje radovednost do nestrpnosti, ker je doba jugoslovenske zgodovine V.—VII. stoletja temna zaradi

siromaštva izvirov. Celo za VIII. stoletje se redko najde kak siguran dogodek in njegova letnica. Tako bi mogel čitalec Rusovega dela pomisliti v prvem trenutku, da je avtor našel kake nove, do sedaj nepoznane izvore, ali pa, da je na izredno ostroumen način pretolmačil do sedaj poznane historične dokumente. Na vsak način zahteva pretenciozni naslov knjige mnogo od pisatelja, ako noče doživeti razočaranja pri znanstveni kritiki.

Avtor piše takoj v uvodu, da je imela paleo-etnologija opraviti samo s Trako-Illiri in Kelti, kot z narodnimi masami, a z Grki in Rimljani kot višjima socialnima in upravnima slojema. To ne stoji, ker se je že večkrat pisalo celo v domači paleo-etnologiji, da so pred prihodom indoevropskih Tračanov in Ilirov stanovali na tleh današnje Jugoslavije alarodski (jafetitski) rodovi, ki jih znanost zaznamuje skupno kot Pelazge. To nearijsko prebivalstvo pa je le navidezno izumrlo, ker se še danes latentno v izvestni meri krvno manifestira v Jugoslovanih (cf. N. Županić, *Tragom za Pelazgima*, Zagreb 1922; *Les premiers habitants de pays Yougoslaves*, Paris 1919). Zgodovinar lahko govori o Rimljanih, etnolog pa pozna Italike odnosno Latine. Umestna pa je trditev, da množstvo malih regionalnih antropogeografskih celic na prostranem, klimatsko in pedološko neugodnem gorskem področju Dinarskega Krasa ni moglo biti po sebi zaželeni cilj velikim osvojevalcem in zmagovalcem ljudstva in da čisto niso smatrali za vredno, prelivati kri za to malo prikupljivo ozemlje. Zato je razumljivo, če antični historiki in kronisti zelo redko omenjajo dinarske dežele. Stara Dalmacija s svojimi gorami, malimi kotlinami in ozkimi rečnimi dolinami je nudila boljše pogoje za mirno življenje malih družin in za čuvanje starih ljudskih kultur in etničnih posebnosti.

Odkritje starokrščanske cerkve v Brezi (22 km severovzhodno od Sarajeva)

je dalo g. Rusu povod, da predpostavlja etnografsko in kulturno življenje Vzhodnih Gotov na tleh antične Dalmacije pred in do vladanju kralja Teoderika „Velikega“, ker da je dr. Čeremošnik tam odkril zgradbe z atributi gotskega stavbnega sloga. Posebno se poziva na rune, vdolbene na cerkvene stebre, ki naj predstavljajo gotski alfabet. No, kdor ima priliko opazovati arhitektonske ostanke cerkve iz Breze, ki pripadajo verjetno kraju V. stoletja po Kr., bo težko na njih našel svojstva gotskega sloga, četudi morda napis predstavlja gotski alfabet.

G. Rusu je tako imenovani Letopis Popa Dukljanina (glava I—V) najvažnejši izvor za historijo Gotov v Dalmaciji, četudi njen najnovejši komentator, Ferdo Šišić, popolnoma nasprotnega mišljenja, da nima namreč ime Got pri Dukljaninu nikake neposredne zveze z istinitimi Goti in da ima samo simbolično značenje za barbarskega napadalca, osvajalca tujega imetja, heretika in malikovalca. Pojem Got je po Račkem in Šišiću prenešen na Slovence kot naslednike Gotov v Dalmaciji, ki so nekoliko kasneje istotako vpadli v to ozemlje in ga oteli tamošnjim Romanom. Avtor stavi F. Šišiću vprašanje, kaj je treba razumeti pod začetkom zgodovine Hrvatov in Srbov, da li IX. stoletje, ko se prvič javlja ime Hrvat in Srbin na pisanih dokumentih: ali megleno vreme bizantinskega carja Heraklija (610—641) ali predslovenska doba Dalmacije, na katero pokazuje tradicija domačih kronik? Avtor misli dokazati, da je treba iskati začetek hrvatske in srbske zgodovine že v predslovenski dobi te dežele (str. 16).

Po bitki na reki Netadu (454 po Kr.) se začne politično življenje države Vzhodnih Gotov (Greutungov) v Panoniji, katero jim je kot federatom formalno dodelil car Markijan. Oblast nad posameznimi deli te vazalne države so si razdelili bratje iz dinastije Amalovičev: Valamer, Teodimer in Vidimer, sinovi Vandalarija, brata nekdanjega kralja Torismunda iz časa

pred padcem pod Hune. Po razlagi Jordanisa po g. Rusu, je Valamer vladal v Sremu, Teodimer okoli Blatnega jezera in v ozemlju severno od tega jezera, Vidimer pa v Slavoniji, bosanski Posavini in še dalje proti zapadu. Jordanisova Aqua nigra znači pri g. Rusu porečje Kolubare, kjer se je nahajala trojna meja izmed rimskih provinc Dalmacije, Mezije in Panonije. Avtorju razprave pada v oči, da omenja dalmatinska tradicija v lib gothorum popa Dukljanina tri brate, gotske kralje, četudi jim daje drugačna imena: starejši se je imenoval Brus (hrvatska redakcija Bris), srednji Tottila (Totila) in najmlajši Ostroylus (Stroil), medtem ko je bilo njihovemu očetu ime Sueuladus (Sviholad). Mlajša brata sta odšla v vojno, a starejši je ostal doma v svoji zemlji na severu. Najprej sta brata osvojila Panonijo, zatem pa si je Ostroil sam pridobil Prevalitano (Črno goro) po hudih bojih v Iliriji in Dalmaciji. Avtor sprejema tolmačenje D. Farlati-ja (Illyricum Sacrum), da panonsko-dalmatinski Totila ni istoveten s Totilo, kraljem italjskih Gotov (541–552), ampak da je živel poprej in da se je boril skupno s svojim bratom Ostroilom v bitki štirih kraljev proti pristašem Odoakerja, kralja Italije (476 do 489). G. Rus trdi, da se stvarna vsebina obeh izvorov, Jordanisa in Dukljanina pokriva in ujema ter postavlja enačbo vladarskih imen: Sueuladus (Sviholad) = Vandalaris; sinovi: Brus (Bris) = Valamer, Ostroylus (Stroil) = Theodimer, Totilla = Vidimer. Ali že sam pop Dukljanin dela težave v kronološkem pogledu, ko veli, da so omenjeni panonsko-dalmatinski kralji vladali v dobi carja Anastazija in papeža Gelazija (492 do 496), medtem ko je poslednji teh Jordanisovih kraljev, Tedemir, umrl leta 475. Kaj naj dalje storimo z enačbami imen kraljev, ki bi imele značiti Dukljaninove prevode Jordanisovih imen? Po današnjem stanju germanistike Vandalaris ne bi značil Svevlad, ampak verjetno

Vandalovojin „Vandalenkämpfer“ zaradi česar bi bil že sam naslov knjige: Kralji dinastije Svevladičev pogrešen. Jordanisov Valamer je ime, zloženo iz germ. vala + mer (mir). Koren vala izhaja iz got. walis „izbran, priljubljen“ in waljan „izbirati“, kar nima nič skupnega z imenom Brus (Bris). Jordanisov Theodimer predstavlja prav tako ime, zloženo iz dveh besed: Theude + miro (zap. nem mēro, maro); theude je često zloženka pri germ. imenih (Theuda, Theudis, Theodebertus, Theudelinda etc.) in je got. izvora thiuda „narod“, — torej Theodimer „Ljudomir“ ali nekaj podobnega, no nikakor Stroil.

Nadalje omenja g. Rus po Jordanisu bitko na reki Boliji (ad amnem Bolia in Pannoniis), v kateri so Goti pod vodstvom kraljevskih bratov Teodimira in Vidimira zmagali nad vojsko zaveznikov (Suabov pod vodstvom Hunimunda, Sarmatov pod Beukom in Babajem, Skirov, Gepidov, Rugov) in to leta 471. po misljenju avtorja. G. Rus dopolnjuje izvesni napis na sledeči način: viam ad Ba[liam flu]men quod dividit Bis[tue] [a Bal]ibus a Salonis munit per millia passuum CLVIII. Ta cesta ni imela svoj začetek v Saloni, prvi g. Rus, ampak v Boliji, nekje na sredini glavne poti Salona—Servitium (Bosanska Gradiška) in je vodila skozi veliko vsedlino, ki jo tvorijo: gornja Sana, gornji Vrba in gornja Bosna (prometne zveze izmed Sarajeva, Travnika, Jajca in Ključa). Reko Bolijo išče avtor med južnimi, bosanskimi pritoki Save in ker bi se imela cesta Salona—Baloie—Servitium v dalmatinskem Posavju dotakniti samo Sane in Vrba, bi imela biti ena od teh Baloie. Odločil se je za Sano, češ, da je ta izgubila svoje antično ime, ker da so Hrvati prinesli novo iz Galicije. Vprav višinsko koto Prizrengard (Δ 709 m) na Sani smatra avtor za grad Baloie—Bolia. Kombinacija, Bolia = Sana pada, ker je avtorjevo tolmačenje gornjega napisa od Ba[]men že epigrafski iz tehničnih

ozirov nemogoče, ker je pri imenu reke več prostora kot za 4 črke, da ne govorim o drugih zablodah. Moralo bi se čitati ad Batinum flumen, a to znači najverjetnejše reko Bosno in ne Sano. Vara se g. Rus, če misli, da ime Sana ne more biti antično in da so reko tako prozvali šele Hrvati, spominjajoč se gališkega Sana v stari domovini (Zakarpattju), kjer je ime reke Sane verjetno predarijevske in ga zategadelj nahajamo med antičnimi imeni rek v severozapadni Galiji (Belgiji): Sana n pritek reke Šelde. Torej niso baš tako čisti in bistri sledovi zgodovinskih dogodkov in potov pri Jordanisu in Dukljaninu, v kolikor bi se imeli nanašati na selitev Gotov v Dalmacijo, kakor trdi in ponavlja g. Rus.

Avtorju leži posebno na srcu, da dokazuje permanentnost bivanja Gotov v Panoniji in v notranjosti Dalmacije, v Bosni, pa pravi, da je del tega naroda ostal v Panoniji, ko se je .leta. 483. kralj Teoderik pomiril z Bizancom in odpeljal svoje Gote v Doljno Mezijo in si izbral mesto Novae za svojo prestolnico. Dalje piše g. Rus: „Poprej smo spoznali, da je bila zagorska Dalmacija v dejanski posesti Gotov že po bitki štirih kraljev, dočim so vladali primorju po vrsti, drug za drugim Marcelin, J. Nepos, a od 481. Odoaker. Na podlagi sklenjene pogodbe s cesarjem Zenonom je dobil Teoderik zakonito pravo, da zavlada, kakor ostalim deželam Odoakerjevim, tako tudi bivši rimski Dalmaciji v njenih starih mejah. Črta od Singiduna tja proti jugu k morju je dobila nalogo, da loči Balkanski polotok prilično na dva dela, na bizantinski vzhod in gotski zahod. In ker je bila notranjost Dalmacije naseljena z Goti, Teoderika ob selitvi Gotov ni prav nič mikalo, da jih spravi s seboj v Italijo. — — — „Teodorikovega pohoda v Italijo potemtakem ne smemo smatrati, da je bil istoveten s kakšno znatno izselitvijo gotskega naroda iz Dinarskih dežel.“ — — — „Tudi Čeremošnikova iz-

kopavanja nam obetajo v tem vprašanju zanimivih pojasnil“ (str. 57). Vse to je lepo in krasno, ali ni dokazov za to važno zgodovinsko-etnološko trditev. G. Rus bi hotel, da so Goti svi i svuda: i v Bosni i v Dalmaciji i v Panoniji i v Dolnji Meziji i v Epiru i v Italiji. Ali odkod jemati? Germanski narodi, posebno Goti, niso ljubili poljedelstva, ampak rop in osvajanje tujih dežel in blaga. Oni so bili vojščaki in niso bili mnogobrojni. Kot vojake jih je vezala stroga disciplina ter so v prvem redu poslušali povelja svojih kraljev, vrhovnih zapovednikov. Verjetno je kje v Iliriku ostala kaka gotska sporadična naselbina ali rodbina — v prvem redu male posadke in upravni organi — ali vse to je moralo biti neznatno v primeri s preostalimi Iliroromani (Vlahi). Ker, če bi bili zaostali Goti številčno močni, bi bili ostavili sledove i v zgodovini i v etnografiji i v lingvistiki i v antropologiji, kakor je to bil slučaj z Vlaha. Maloštevni ostanki Gotov očevali so se na Krimu tam do XVI. stoletja! Če prej ne, to bi sigurno v času gotsko-bizantinskih vojn v Italiji (534—555) gotski kralji pozvali poslednje svoje rojake iz Dalmacije v boj proti Belizarju, za obrambo domovine! Naivno je trditi, da je pri odhodu Teoderika v Italijo ostal izvesten del v notranjosti Dalmacije, češ, ker jim je bila Bosna ljubša od lepe in bogate Italije (str. 56)! Isti neugoden učinek delajo ponovna pozivanja na izkopine dr. Čeremošnika v Brezi in na njegova bodoča odkritja, ki bodo v korist gotskega značaja Bosne!?

Avtor imenuje Teoderika „Velikega“, kralja Italije in Dalmacije Svevlada II. in po popu Dukljaninu bi ta imel biti oče vladarja Silimira, no zgodovina to negira, ker Teoderik sploh ni imel sina, ampak tri hčere. Iz zagate si pomore avtor s pripombo: ta napaka nam je obenem dokaz, da je moral imeti pisatelj na razpolago samo spisek vladarjev, ne

pa kakšno genealogijo vladarske rodbine. Zato nam vrsto vladarjev gotskega rodu nadaljuje po načelu: kolikor vladarjev, toliko očetov oziroma sinov, kar slepo in v neprekinjeni vrsti (str. 70). Ker je našemu avtorju dragoceni in zanesljivi pop Dukljanin „slepo“ navajal gotske vladarje, mu mi ne moremo verovati!

Avtor je krivo poučen o značaju in vzgoji kralja Teoderika, ko piše, da je bil „nežno-bizantinsko vzgojen“, oni isti Teoderik, ki je dal ubiti filozofa Boecija in ki je lastnoročno iz čistega miru porinil meč v prsa kralju Odoaker-ju, svojemu tovarišu na prestolu!

Izza vladanja Silimira bi imeli po g. Rusu Sloveni prvokrat vpasti na tla Balkanskega polotoka (Replevit terram multitudinis Sclavorum, „I tako opet napuni zemljo hrvatsku“) pod carjem Justinijanom I., ki mu je baje dajal pomoč z namenom, da postane iz regionalnega župana kralj vseh Gotov v Dalmaciji. To sklepa g. Rus na osnovi izvestnih „indicij“, ker Dukljanin o tem nič ne ve! Silimir bi imel vladati v letih 550–570 in imel ga je naslediti sin Vladin. Ta gotška politična obnova je morala kmalu spremeniti iz osnove svojo bitnost in fiziognomijo zaradi prihoda Srbov in Hrvatov, in to izza vladanja Silimira in Vladina. Ta zgodovinski prelom se je, kakor trdi avtor, izvršil leta 598 po Kr. (str. 72, 73). Ubogi Dukljanin se je nenkrat znašel v Prokrustovi postelji! Zdaj se ga nategava, zdaj zopet skrajšuje! Silimir je umrl po računu g. Rusa leta 570. pa je vendar pozneje dočakal prihod Srbov in Hrvatov v svojo državo l. 598!? Prava zgodovina, pisana na osnovi zanesljivih virov, pa ne pozna ni Silimira ni Vladina, a še manj ve povedati o naselitvi Srbov in Hrvatov v Iliriku leta 598.

Mimogrede predstavi avtor politično situacijo ob srednjem Dunavu, na Češkem, v Moravi in v Panoniji v začetku vlade carja Justinijana I. Ker so držali Dacijo

silni Gepidi v oblasti, Panonijo pa Teoderik „Veliki“, so mogli Longobardi napredovati samo v severozapadni smeri. Objasnjuje opustitev Češkega (Bojoheimum) s strani markomanskih Bojavarov in njihovo naselitev na Bavarskem iz razlogov, da so bili iztisnjeni od Longobardov. Šele Teoderikova smrt in sledeče neprilike na gotskem dvoru v Raveni so vstvarile možnost Longobardom in Bavarcem, da so nadaljevali svoje pomicanje v smeri južno od Dunava. Vendar misli avtor, da okoli leta 526. večina Longobardov ni bila zapustila Češkega in da je njihov kralj Vaho († 5:9) takrat še imel tam svojo prestolnico. Šele l. 546 bi bili imeli Longobardi prenesti težišče svoje oblasti v Panonijo, naravno s formalnim dovoljenjem Bizantije, kjer so živeli v tradicionalnem sovraštvu z Gepidi do l. 567, ko je bila uničena država poslednjih.

Na južni strani Karpatov, na Slovaškem, so Slovani bolj in bolj pritiskali na periferne longobardske postojanke posebno po smrti Teoderika „Velikega“ in stopanja Justinijana I. na prestol. Verjetno so Longobardi opustili ta oddaljena oporišča, ker so vrgli oko na Italijo, ščuvani od Bizanca v sovražnem razpoloženju proti Gotom. Izgleda, da so tedaj izpraznili slovaške predele Kvadi, Skiri in Svebi, ker jih pri Alboinovi selitvi v Italijo omenja Pavel Diacon. Ali na ozemlju Šlezije in zapadne Galicije so tedaj sedeli Hrvati in to Hrvati neslovanskega pokolenja, kakor trdi naš avtor. Te Hrvate da omenja staroangleška pesem „Widsithlied“ preko imena Wisthlawud (gozd Vislanov). Na istem ozemlju da navaja Jordanis (l. 550) Venede, ki da so imeli biti prvotno Kelti, pa so Slovani to ime nasledili in sprejeli. Ti vislanski Venedi, ki bi imeli stanovati okoli leta 600 na severni strani Karpatov, so odšli na dinarski jug, in to da so bili vislanski Hrvati (str. 96). Avtor veruje narodni pesmi in črpa iz nje vislansko zgodovino. Ista staroangleška pesem „Wid-

sithlied“, ki opeva šumo Vislanov, navaja i tamošnji narod, nazivajoč ga Hraedas, ki vodi borbo proti Atili. Pod imenom Atila pa da bi morali razumeti vse narode, ki so udarjali iz sarmatskih nižin na srednjo Evropo. Posebno so to bili Slovani.

Narod Hraedas je imel biti germanskega pokolenja in vsebina Hervarasage pokazuje na te kraje, posebno v pesmi omenjeni Karpati, v obliki Harfadafjoll, ker ta oblika da znači Hrvatske planine. Na te Hrvate gotskega pokolenja da so pritisnili Slovani pri ekspanziji proti zahodu in da so bile okoli leta 500 borbe dosegle svoj vrhunec. Odjek teh bojev je projiciran v omenjenih germanskih eposih (str. 97). Da bo konfuzija povečana, imenuje avtor one vislanske Gote tudi Ljahe, ki so predstavljali ljudsko obrambno pregrado proti valovom slovanske selitve v zapadni smeri. Ti Ljahi = Goti = Hraedas = Hrvati itd. so bili toliko vstrajni, da so decenije in decenije ne samo odbijali napade istočnih neprijateljev, ampak tudi obvarovali porečje Odre in Labe pred poplavo Slovanov.

Brez sumnje krije čisto narodna tradicija, zabeležena v obliki narodne pesmi ali pripovedke, v sebi zgodovinsko zrno, ali če ga zgodovinar išče odstranjujoč vse nepristne lupine fantazije, mora biti skrajno previden in oborožen z množino znanstvenih disciplin. Pajčevinasto zgodovinsko zgradbo g. Rusa ruši iz temelja že samo novo priznanje in tolmačenje Harfadafjoll (E. Schwarz) kot Handa — Hanada — ali Hanada-fjoll. Vse gori navedene etnološke enačbe bi se moralo rešiti in trditve dokazati, ali dokazov od nikoder ni.

Dalje navaja avtor vpade Slovanov in Antov na Balkan in pripoveduje, da se Gepidi niso protivili njihovemu prehodu, ampak da so jim celo pomagali pri napadalnih podjetjih. Pri tem moramo ugotoviti, da avtorjevi navodi letnic niso točni. Tako n. pr. piše avtor, da je leta 550. vpadlo

3000 Slovanov preko Dunava in Heura (!), verjetno srbske Morave (!), na bizantinska tla. Tedaj so bila tla Ilirika in Trakije polna nepokopanih mrličev (str. 104). Navajajoč izvor, beleži avtor Prokopiusa, VIII, 40, 7, ne da bi povedal dotično delo bizantinskega historiografa. Ta pohod Slovanov pa je bil izvršen leta 549., t. j. v petnajstem letu gotske vojne, kakor piše Prokopij. Čitalec res ne ve, kaj si naj misli pod citatom g. Rusa, namreč pod „Prokopius, VIII, 40, 7, ker je ta bizantinski historiograf napisal več del? Avtor bi bil moral navesti Prokopijevo delo, iz katerega je vzel omenjeni zgodovinski dogodek, označiti knjigo ter poglavje. V istini govori Prokopij o gornjem dogodku v svojem delu „De bello Gothico, III, c. 38: „Υπό τούτων τὸν χρόνον στρατεύμα τῶν Σκλαβηρῶν οὐ πλεον ἢ ἐς τοὺς χίλιους ἀγηγεόμενον, ποταμὸν τε Ἰσθρον, οὐδενὸς σφισιν ἀντιστατοῦντος, διέβησαν, καὶ πόνῳ οὐδενὶ ποταμῶν Ἐῦρον εὐθὺς διαβάντες δίχα ἐγένοντο, e. c. Avtorjeva reka Heura (sic) bi imela tedaj v istini pomeniti reko ποταμὸς Ἐῦρος in to je Hebrus v Trakiji, ki se danes zove Marica a ne „srpska Morava“. Zaradi tega ni baš najtočnejše, ko piše (str. 104) avtor: „Našteti vpadi so se izvršili pač po želji Gepidov, ki so bili v silnih škripcih, posebno ker se da iz njihove geografije sklepati, da so ti vpadi držali le skozi široko odprta vrata, ki jih odpira na Balkan srpska Morava; vsaka drugačna kombinacija glede izhodišča in smeri teh pohodov je napačna.“

Za tem je opisan prihod Obrov (Avarov) iz južne Rusije in od dolnjega Dunava po letu 557 v Zakarpatje in odtod njihovo napredovanje do mej frankovske države, ki so jo dosegli leta 563. Na tem potu so Obri pregazili najprej Ante, zatem Dudljebe in naposled visjanske Hrvate, tako da se je del njih odselil na jug skupno s Slovenci. Tedaj da je nastala dijaspora hrvatskega imena, številna kakor dudljebska (str. 112).

Leta 566. so Longobardi sklenili zvezo z Obri pod težkimi pogoji proti Gepidom, ki so še istega leta izgubili bitko, kralja in državo. Obri so mogli priti iz Zakarpatja v srednje Podunavje tako, da so obšli zapadne Karpatate in se spustili čez prelaze samih Karpatov v Veliko Ogrsko nižino (Alföld), ki leži 280 km po dolgem in 100 km v širino med Dunavom in Tiso. Gepidi so se umaknili v erdeljski planinski svet, Longobardi pa so zapustili 1. aprila 568 Panonijo in se napotili v Italijo. Izpraznjeno Panonijo je zasedel avarski kagan Bajan pod pogojem, da jo vrne Longobardom, če bi ne mogli osvojiti Italije.

V nadaljevanju razprave avtor polemizira proti tako zvani historični praznini VII. in VIII. stoletja hrvatske in srbske zgodovine, ki se jo uporablja kot najmočnejši dokaz proti tezi, da so bili Srbi in Hrvati na začetku svoje zgodovine na Balkanskem polotoku osvajaalne družine in da niso bili samo deli izvestne velike slovenske množice, ki še dolgo ni mislila na osnovanje organiziranih držav. „Pored toga, zar je moguće zamisliti carsku Dalmaciju, u stvari tek nekoliko slabo naseljenih varoši i otoka u neposrednom susjedstvu organizovane osvajačke države? Upravo ta Dalmacija treba da je močan dokaz, da je u njenom zaledju vladao patrijarhalni život „u demokratiji“, bolje reći u anarhiji čitav VII i VIII vijek“. Na to kritiko F. Šišića, s katero hoče omalovažiti nazore pristašev Konstantina Porfirogenita, odgovarja g. Rus konkretno in točno pokazujoč na morfološke in druge geografske prilike iztočnega dela Balkanskega polotoka, ki je popolnoma drugačne narave kot je Ilirik. Medtem ko je to ozemlje brdovito in razkosano na veliko število manjših kotlin in dolin, s čemur je od prirode favoriziran politični in zgodovinski regijonalizem in historični konservativizem, je pa širokogruda Trakija s svojimi prostornimi poljanami in odprtimi cestami omogočila in pospeševala kretanje vojaško

organiziranih narodov, ki so napadli Bizantijo in se udeležili življenja svetske zgodovine. Čim so Bolgari zasedli severno podunavsko Trakijo, vstvarili so močno enotno državo, ki je varovala svojo nezavisnost od Bizanca. Na drugi strani pa je Ilirik s svojo razbito plastiko površine nudil odmor prejšnjim stanovalcem v oddaljenosti od Carigrada, nudil je pribežališče ostankom starih narodov in plemen ter predstavljal tako rekoč kotel za etnično previranje in pribiranje obnovljenih sil. Bizantija, piše g. Rus, je imela dalmatinske otoke v svoji oblasti, ker jih je rabila kot pomorska sila za pomožne postojanke v Jadranu, ako je hotela držati Raveno in Venecijo. Medtem pa so Bizantinci opustili Salono (Solin) in kopno Dalmacije, ker je bilo vezano bolj na hrvatsko Zagorje in ker niso hoteli prenašati obilnih žrtev in krvi in novcu. V tem dajem prav g. Rusu in naglašam, da je razkosana površina Ilirika v prvem redu preprečila, da ustanove osvajaalne družine Hrvatov in Srbov takoj po prihodu močni državi, kakor je bila Bolgarija. K temu pripominjam, da so tudi Grki (Heleni) osvojili okoli polovice II. tisočletja pr. Kr. južni del Balkanskega polotoka ali do vstvarjenja ene ali dveh velikih držav ni prišlo ves čas do Filipa II. in njegovega sina Aleksandra „Velikega“, ker je relief zemlje oviral konsolidacijo državotvornih sil. Sicer pa sam Konstantin Porfirogenit pripoveduje, da so prišli Hrvati v Ilirik razdeljeni pod vodstvom petih bratov in dveh sester, kar bi značilo, da so si takoj v začetku razdelili med seboj osvojeno ozemlje. Šele čas in nevarnost za obstanek, kakor tudi inicijativa državniško sposobnih mož, so dovedli do koncentracije sil pri Hrvatih in Srbih.

V 20. glavi „Moja gotska teorija“ avtor ponovno predpostavlja gotsko prebivalstvo Dalmacije s svojima vladarjema Silimirom in Vladinom. Pod slednjim so se, piše g. Rus, vselili Sloveni in gotski Hrvati (torej ljudski val german-

skih Gotov) v Dalmacijo, tako da so Goti došljaki pojačali starejši sloj, medtem ko so se Sloveni zadovoljili s pasivno vlogo, da jim gospodarijo Goti kot vladarji in plemstvo. Ali morala je prenehati oblast Avarov, kar se je zgodilo leta 598., in od tedaj se je začela nova država imenovati Hrvatija (134). „Ker je starinsko prebivalstvo presešlo novoselce in jim zavladalo iz položaja defenzivnosti, naglašata torej moja teorija defenzivno osvajaštvo starincev nad prišleki Osvajaštvo te vrste pa v glavnem le ni nikakšno delo bojnega orožja, zaradi tega ga je zgodovina opazila in zapisala samo pri redko kateremu narodu (str. 136). — — — In glej, tukaj v daljni zagorski Dalmaciji, je prišel roj Hrvatov nepričakovano v srečen položaj, da služi sebi in svojim slovenskim tovašem za tolmača pred Vladinovimi Goti,“ (str. 149). Na tak način in po taki evoluciji, misli avtor, da so vstvarjeni temelji hrvatske narodnosti. No, to so svobodne misli, ali stvarnosti in dokazov ni.

Na kraju poskuša avtor razodeti značenje imena Hrvat: „da pa hočem jaz za konec knjige pokazati etimološkemu razlaganju hrvaškega imena novo, doslej nehojeno pot, najdem zato povod v dejstvu, da sem spravlil gledaje v mračne čase prvih začetkov hrvaštva tudi na nove vidike, ki kažejo odločno germansko smer“ (str. 200). Pri navodu literature o etimologiji hrvatskega imena g. Rus zavrača vsa dosedanja tolmačenja pa veli ustavljen pri imenu *γοροάθος* in *γοροβάθος* iz Tanaisa na ustju Dona (II. ali III. stoletje po Kr.), da to ime ne more značiti Hrvata slovenskega pokolenja, ker v onem času ni bilo Slovenov ob izlivu Dona v Azovsko morje. Na to se more pripomniti, da tudi še v V. stoletju po Kr. res ni bilo Slovenov v porečju Kubana v Kavkaziji, ali vsekakor so tam živeli neslovenski nositelji imena Bolgar, ki je bilo potem v zgodnjem srednjem veku po zavojevanju vsiljeno Slovenom Trakije, kjer je ostalo do današnjega dne. To

isto se je lahko zgodilo tudi od strani kavkaških Hrvatov (*γοροάθος*); Za Srbe je tak primer dokazan;* kar je M. Šufraj ostroumni jugoslovanski zgodovinar, ponovno potrdil v svojih kritičnih prikazih.

Avtor prinaša kot močan dokaz za istovetnost Hrvatov z Goti imenik narodnih plemen (str. 203). Trdi po Raszmannu, da Greutungi niso identični z Ostrogoti, ampak, da predstavljajo dve gotski plemen. Ko so se namreč Ostrogoti l. 454. (Austragutans) preselili v Panonijo, so stopili v zajednico z Greuthungi ter si izbrali vladarje iz greuthunške dinastije Amalovičev. Kaj znači ime Greuthung? Avtor navaja hipoteze raznih lingvistov: S. Feist sluti v Greuthungih pontijske primorce; G. Schütte kliče na pomoč staro germansko tradicijo, ki naziva Gote Hredgotan, kralja Ermanatika pa „Hredcyning“ in prihaja na misel, kakor da bi značil sestavni del „Hred“ samo pridevek za poveličanje gotskega imena (ethnischer Prunkpräfix der Goten); slično je pisal Heinzel (Sitzungsber. Akad. Wien 119, 27) da namreč izhaja ime Greutung, Hraedas od starogermanskega korena hrôths „slava“. Avtor pa ne pomišlja dosti in trdi na osnovi navedenih etimoloških poskusov in ugibanj, da je grški *γοροάθος* iz Tanaisa najstarejši primer samostojne upotrebe imena „Hraedas“. Mi pa smo mišljenja, da nam gornja etimološka tolmačenja ne bi mogla poslužiti za enačbo Got = Hrvat, četudi bi bilo katero od njih pravilno, ker nam ne morejo fantastične epizode in pripovedke iz anglosaksonske, narodne epike služiti, kar tebi nič meni nič za zgodovinska dejstva, na katere bi mogel avtor opirati zgradbo svoje razprave. Moralo bi se najprej vse fantastično odlučiti in najti pravo zgodovinsko zrno. To pa je zelo težka in kočljiva stvar.

Vežanje imena Hraedas iz anglosaksonske tradicije za grški pisano ime

* Niko Županič, Srbi Plinija in Ptolemeja, Beograd 1922.

χοροὸς iz Azijske Sarmatije, in to iz II. ali III. stoletja po Kr., je pač preveč drzen skok v negotovost.

V zgornjem porečju Visle zgodovina sploh ne pozna Gotov in zaradi tega morajo biti zavrnjene kombinacije z njihovim tamošnjim bivanjem in njihovim imenom, posebno pa fantastična identifikacija Gotov s Hrvati.

V dobro se lahko zaračuna g. avtorju, da je pisal svojo razpravo s pogledom uprtim na fizikalčno karto Zakarpatja in Balkanskega polotoka. **N. Županič.**

Razstava ženskih ročnih del
v Narodnem muzeju v Ljubljani.

Morda je ravno sodobno dinamično ozračje našega življenja zelo primerno za razstave zgodovinskih predmetov. Iz takih razstav nam je najlažje primerjati mišljenje in snovanje naših pradedov s stremljenji današnjega rodu, ki je podoben brezčutnemu stroju, drvečemu v prepad, in od katerega ne bo nikakih odmevov naše prave civilizacije in kulture.

Glavna tipa današnjega človeka, ki predstavljata naš rod sta: človek utrujen od duhomornih in neprestanih gmočnih skrbi in človek, utrujen od luksusa. Ta dva tipa stojita nasproti človeku preteklega dobe, ki je bil v sebi uravnovešen, je imel v srcu harmonijo in je živel resnično, naravno življenje, potekajoče v harmoničnem tempu. Pa baš to ravnotežje življenja ga je usposobilo za pravilno in logično pot v vsakdanjem mehničnem delu, kakor tudi v umetnosti ali umetnem obrtu. Zlasti žena baročne in bidermayerske dobe je hodila po tej zlati srednji poti. Njena potrpežljivost, vztrajnost, predvsem pa prirojen smisel za filigransko delo, nam pri pregledu in opazovanju predmetov pričajo, kako umerjeno se je udejstvovala v davnih dneh nežna ženska roka.

Na razstavi, ki jo je priredilo letošnje »Splošno žensko društvo« v ljubljanskem narodnem muzeju, smo imeli priliko poglobiti se in prepričati se o vzornem ženskem ročnem delu preteklih dob na raznih področjih umetnosti in obrti.

V treh sobah bivše muzejske galerije slik so razstavile marljive prirediteljice pisani nebroj vezenin, čipk, aplikacij, slik, miniatur, vzorčnikov, dela iz biserne matice, narodnega blaga itd. Ni sicer to gradivo razvrščeno strogo sistematično po zgodovinskem razvoju, kar je bil prvotni namen prirediteljic, pač pa dovolj pregledno glede na prostor in kratek čas zbiranja predmetov. Za izčrpano razstavo ženskih ročnih del po zgodovinskem razvoju, bi bilo potrebno mnogo več predpriprav, več časa za zbiranje, več sistematike, predvsem bi morali k so delovanju pritegniti več strokovnjakov. Pogrešali smo pri tej prireditvi predvsem naše odlične etnografe — strokovnjake gg. prof. Alberta Siča, ravnatelja B. Račiča in prof. Grebenca, kateri so s svojim praktičnim delom bolj koristili našemu narodopisju, nego marsikateri teoretiki te panoge umetnosti in obrti.

Razstavo je otvorila s kratkim in jedrnatim nagovorom dvorna dama ga. Fr. Tavčarjeva ter se zahvalila glavnim sotrudnicam gospe M. Lindtnerjevi, Leskovčevi, Verčonovi, Kobalovi in drugim. Razstavljeni predmeti so bili zbrani po vsem slov. ozemlju iz privatnih odličnih zbirk, tako predvsem večja kolekcija iz kamniškega priv. muzeja g. inšpektorja J. N. Sadnikarja, iz škofjeloškega in ljubljanskega uršulinskega samostana, Št. Jakobske cerkve ter iz etnografskega in narodnega muzeja, mnogo pa tudi od privatnih oseb.

Otvoritve se je udeležilo odlično obč. kakor: župan dr. Puc s soprogo,